

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ РОСІЇ ТА УКРАЇНИ

У статті розглядається ряд соціально-психологічних феноменів, що породженні перебуванням особистості в оточуючому середовищі. Зроблений порівняльний аналіз ціннісно - потребової сфери старшокласників України та Росії. Визначено ієрархію, а також відмінності між ціннісною сферою старшокласників.

Емпіричні дані дали змогу виявити внутрішньо особистісні конфлікти українських та російських старшокласників а також відмінності у локалізації їх життєвих конфліктів.

Ключові слова: старшокласники, ціннісно – потребова сфера, термінальні цінності, інструментальні цінності, внутрішні конфлікти, зони вакууму, зони конфліктів, зона спокою, статистичне порівняння цінностей.

Розглядається ряд соціально-психологічних феноменів, що породженні перебуванням особистості в оточуючому середовищі, тобто свого роду екологічний аспект її життєдіяльності. Дослідження даних феноменів особливо актуальні в даний кризовий період життя.

Адже на початку будь-якої діяльності, будь-яких дій стоять потреби, опосередковані психікою, у вигляді цінностей, які формують певні мотиви і, нарешті, обумовлюють конкретну мету. Тому спрощено можна вибудувати такий причинно-наслідковий ланцюжок: потреби > цінності > мотиви > цілі > дії [8, с. 22].

Соціологи і культурологи воліють говорити про цінності - проміжну ланку згаданого причинно-наслідкового ланцюжка. Поняття "цінність" використовується у двох значеннях: 1) це те, що людина особливо цінує у житті; 2) деякий ідеал, який виступає еталоном належного (високі цінності, загально - людські цінності тощо).

Цінності формують мотиви, причому важливий не тільки перелік цінностей, але і процес формування мотивів, середовище, яке впливає на цей процес.

Цінності розглядаються більшістю вчених крізь призму особистісного ставлення суб'єкта до навколишньої дійсності і з позицій особливостей орієнтації в ній. Тобто, зазначена сфера представлена як система особистісних установок по відношенню до існуючих у даному суспільстві матеріальних та духовних цінностей. Ціннісні орієнтації стверджуються в свідомості лю-

дей, стають їх керівним мотивом поведінки в повсякденній діяльності. Вченими робиться висновок, що вони відносно стійкі, але, на відмінну від соціальних стереотипів, ціннісні орієнтації більше піддаються впливу умов середовища, що змінюється, вони більш рухливі. “Ця рухливість зумовлена тим, що, на відмінну від соціальних стереотипів, вона є продуктом мислення на рівні раціонального” [6, с. 11].

Крім того, розвиток гуманної, вільної і відповідальної особистості безпосередньо пов’язується із системою її духовних цінностей, що протистоять утилітарно-прагматичним цінностям [2].

Складна природа суб’єктивно-об’єктивного відношення, що відображається у вигляді цінностей, породжує різноманітні критерії для їх класифікації. Досить широко використовується в прикладних психологічних дослідженнях метод, запропонований М. Рокичем. Він акцентує увагу на тому, що загальне число значущих та мотиваційних цінностей у особистості невелике; що всім людям притаманні подібні цінності, але з різним рівнем значущості для кожного.

Виходячи з цих припущень, М. Рокич виділяє два класи цінностей: цінності-цілі і цінності-засоби (по вісімнадцять цінностей в кожній із систем) [7, с. 637]. Термінальні цінності, або цінності-цілі, характеризують кінцевий, очікувальний стан існування, а інструментальні цінності, або цінності-засоби - концепції бажаної поведінки.

П. В. Сімонов вважав, що потреби людини можна розділити на три групи: вітальні, соціальні та ідеальні. В кожній з них прослідковуються та присутні потреби збереження та розвитку, а в групі соціальних – ще й є потреби “для себе” (усвідомлені суб’єктом як права) і “для інших” (усвідомлюються як “обов’язки”) [4, с. 42].

Тут доцільно згадати вчення Е. Фромма, яке автор називав “гуманістичним психоаналізом”. Він розвивав ідеї З. Фрейда з врахуванням соціальних факторів. Роботи Е. Фромма актуальні в наш час через критику авторитарних режимів, командно-бюрократичної системи управління, через підвищену увагу до творчих задатків людини, розгляд взаємодії людини і машинного середовища [8]. А зараз воєнного середовища, в період гібридної війни. За Е. Фроммом, сутність людини виражається у його істинних потребах. Першою з цих потреб є потреба у спілкуванні, міжіндивідуальних стосунках. Найбільш повною формою розкриття цієї потреби є любов. У ній людина віднаходить могутній душевний потенціал, гранично виявляючи власну сутність.

Другою потребою є прагнення до творчості як глибинної інтенції людини. Людині притаманні потяг до трансценденції, пошук ідеального. Вона прагне розсунути межі свого існування, створити світ нетлінних цінностей. Для цього вона використовує творчі сили, які є у кожного індивіда.

Третьою є потреба у відчутті глибокого коріння, яке гарантує міцність і безпеку буття. Це, зокрема, проявляється у пошуках кожною людиною родоводу. Вона бажає віднести себе до визначеного стабільного зв'язку.

Четверта потреба виокремлена Е. Фроммом як прагнення до ідентичності. У складному світі людині необхідна система орієнтацій, яка дала б їй можливість ототожнювати себе з деяким визначним образом. Щоб зрозуміти себе, потрібно співставити свої почуття з уявленнями про інші.

П'ята потреба полягає у прагненні пізнання світу, розумінні змісту універсуму. Людина здатна піти на вогнище заради істини, і цього не можна пояснити з позиції раціональності. Неможливість реалізувати зазначені потреби призводить до трагічних наслідків, руйнування особистості [8, с. 28-35; 178; 192].

А. Маслоу дав досить струнку класифікацію і систему потреб, поділивши їх на такі групи: фізіологічні потреби, потреби в безпеці, в соціальних зв'язках, в самоповазі та самоактуалізації [5]. Причому потреби вищих рівнів не мотивують діяльність людини, доки не задоволені хоча б частково потреби нижчих рівнів. А. Маслоу відзначав, що невроз і психологічна дезадаптація як "дефіцитарний розлад" виникають внаслідок незадоволення певних фундаментальних потреб, так само як недотача вітамінів викликає фізичну хворобу [5, с. 120]. Прикладом фундаментальних потреб можуть бути фізіологічні потреби такі, як голод, спрага чи потреба в сні. Недостатнє задоволення цих потреб веде до появи хвороб, які можна вилікувати тільки шляхом задоволення цих потреб. Для збереження здоров'я необхідно, щоб задовольнялися й психологічні потреби, а саме потреба в безпеці, потреба в любові та почутті належності, потреба в самоповазі та в повазі інших. Крім того, людині як особистості притаманна така важлива потреба, як потреба в психологічному рості, тобто потреба у розвитку своїх здібностей і задатків та потреба в самоактуалізації (самовираженні, самореалізації) [5, с. 130].

Проведене нами дослідження було спрямоване на вивчення системи цінностей та потреб (духовних, соціальних, в самоактуалізації) у старшокласників України та Росії. У дослідженні приймали участь 80 респодентів старшого шкільного віку, серед яких 40 учнів з Вінницького міжшкільного навчально-виробничого комбінату (Україна) та 40 учнів з Муніципального освітнього закладу середньої загальноосвітньої школи № 16 (Росія). Внаслідок психодіагностичного дослідження було виявлено, які цінності є у піддослідних найбільш і найменш значимими, а також, які із життєвих сфер є для них найбільш доступними і якими власне способами вони їх досягають. Результати аналізу рангування термінальних цінностей, за методикою М. Рокича, представлені в таблиці 1.

**Рейтинг термінальних ціннісних орієнтацій
старшокласників України та Росії**

старшокласники	Активне діяльне життя	Життєва мудрість	Здоров'я	Цікава робота	Краса природи	Любов	Матеріальне забезпечення	Наявність хороших і вірних друзів	Суспільне поглинання
у України	88,1	88,3	33,5	88,5	113,0	55,5	99,4	66,1	113,4
р Росії	33,9	115,4	33,8	33	116,4	88,8	33,6	112	55,3

старшокласники	Пзнання	Продуктивне життя	Розвиток	Розваги	Свобода	Щасливе сімейне життя	Щастя інших	Творчість	Впевненість у собі
у України	111,7	110,8	88,9	110,6	110,1	66,2	113,7	113,1	110,3
р Росії	111	110,6	44,9	115,8	55,5	110,7	116,2	112,5	110,8

Аналіз цінностей старшокласників України дав змогу констатувати, що ціннісне ядро термінальних цінностей складають такі цінності: здоров'я, любов, наявність хороших і вірних друзів, щасливе сімейне життя. Це зрозуміло, тому що мова йде про базові загальнолюдські цінності. Згідно досліджень Г. Дубчак [3], любов, наявність вірних друзів, турбота про своє здоров'я та сім'ю це є ті центральні ціннісні орієнтації, які відображають основні прагнення сучасних українських старшокласників та молоді.

Для російських старшокласників до ціннісного «ядра» визначено такі цінності: цікава робота, матеріально забезпечене життя, здоров'я, активне діяльне життя.

Як видно з таблиці 1 у старшокласників, досліджуваних груп, простежуються тільки одна загальна тенденція в розвитку це здоров'я.

У нашому дослідженні виявлені різучі відмінності. Наприклад, хороші та вірні друзі, як цінність, у українських старшокласників входить до ціннісного ядра, а для російських старшокласників дана цінність навіть не входить до ціннісного ядра. Це може свідчити про те, що українські старшокласники, на даний момент буття, відчувають себе самотніми, незахищеними, мають страх пе-

ред навколишнім світом і, за їх оцінкою, для зниження тривоги їм потрібні надійні, добрі друзі.

Російські старшокласники до центральних цінностей включають активне діяльне життя, цікава робота, матеріальне забезпечення життя, в той час, як у українських старшокласників ці цінності попадають у периферійні, менш значимі цінності.

Можна констатувати, що у російських старшокласників збільшені вагомості матеріальних цінностей над духовними, що може бути негативною тенденцією в розвитку особистості.

Тривожним є те, що найменшу значимість у житті українських старшокласників мають такі цінності, як краса природи та мистецтва, творчість, пізнання, як можливість розширювати свою освіту, світогляд, загальну культуру, інтелектуальний розвиток, продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил здібностей).

Викликає турботу ще й те, що в групу периферійних цінностей входить бажання мати цікаву роботу; продуктивне життя, тобто максимально повне використання своїх можливостей, сил та здібностей. Все це вказує на певну незрілість, інфантильність, низький інтерес до майбутньої професії, що відповідно сприяє зниженню конкурентної спроможності на сучасному ринку праці, тобто призводить до програмування неуспішності особистості.

У ході дослідження проведений аналіз результатів рангування також й інструментальних цінностей українських та російських старшокласників, який представлений в таблиці 2.

Серед домінуючих інструментальних цінностей в українських старшокласників виявлені такі, як вихованість, чесність, життєрадісність, самоконтроль, відповідальність. У старшокласників Росії до домінуючих цінностей відносяться: незалежність (можливість діяти самостійно, рішуче), освіченість, ефективність у справах, відповідальність, життєрадісність, що може у певній мірі говорити про егоцентричну позицію, бажанні бути відокремленими від дорослих, відстоювати свою точку зору, а також діяти за своїми бажанням всупереч заборонам, отримувати якомога більше всього і якомога швидше, тобто можна припустити, що є несвідоме бажання влади.

Статистичне порівняння результатів, отриманих в обох вибірках старшокласників за t - критерієм Стьюдента показало суттєву відмінність між такими термінальними цінностями, як активне діяльне життя ($t=5,15$ при $p=0,05$); як життєва мудрість ($t=7,99$ при $p=0,05$); цікава робота ($t=7,43$ при $p=0,05$); краса природи і мистецтва ($t=4,72$ при $p=0,05$); любов ($t=4,18$ при $p=0,05$); матеріально забезпечене життя ($t=6,68$ при $p=0,05$); наявність хороших і вірних друзів ($t=8,17$ при $p=0,05$); суспільне покликання ($t=11,38$ при $p=0,05$); розвиток ($t=4,95$ при $p=0,05$); розваги ($t=7,49$ при $p=0,05$);

свобода ($t=5,41$ при $p=0,05$); щасливе сімейне життя ($t=4,76$ при $p=0,05$); щастя інших ($t=4,65$ при $p=0,05$).

Таблиця 2

**Рейтинг інструментальних ціннісних орієнтацій
старшокласників України та Росії**

старшокласники	Адакватність	Вывихованість	Високі запити	Життєрадісність	Стараність	Незалежність	Непримиренність до недоліків у собі	Освіченість	Відповідальність
у України	88,5	44,8	112,3	77,2	99,3	99,6	114	88,3	77,9
р Росії	77,9	66	77,6	6	110,7	33,5	115,6	33,7	55,8

старшокласники	Раціоналізм	Самоконтроль	Смпливість у відстоюванні думки	Тверда воля	Терпимість	Широга поглядів	Чесність	Ефективність у справах	Чуйність
у України	112,4	77,8	88,5	110,2	110,3	111,3	66,9	110,9	99,6
р Росії	111,6	15,41	110,4	99,9	15,4	110,6	114,1	33,8	116

Статистичне порівняння інструментальних цінностей за t -критерієм Стьюдента показало суттєву відмінність між такими цінностями, як високі запити ($t=5,02$ при $p=0,05$); як незалежність ($t=6,61$ при $p=0,05$); освіченість ($t=4,58$ при $p=0,05$); відповідальність ($t=2,40$ при $p=0,05$); самоконтроль ($t=4,58$ при $p=0,05$); терпимість ($t=5,92$ при $p=0,05$); чесність ($t=5,02$ при $p=0,05$); ефективність у справах ($t=7,42$ при $p=0,05$); чуйність ($t=8,16$ при $p=0,05$).

Таке детальне вивчення структури ціннісних орієнтацій старшокласників дає можливість усвідомити чинники міжгрупових конфліктів. З іншого боку, особистісні цінності є показником своєрідного відношення старшокласників до світу, які узагальнені і трансформовані через досвід певної соціальної групи.

Для визначення внутрішньоособистісних конфліктів, їх змісту і кількісної та якісної характеристики ми використали методикку оцінки рівня співвідношення "Цінності" та "Доступності" в різних життєвих сферах (УСЦД) Є. Б. Фанталової [6, с. 390].

Результати наших досліджень засвідчують, що стан розриву між потребою в досягненні внутрішньо значущих ціннісних об'єктів і реальною можливістю їх досягнення засвідчують про наявність внутрішньоособистісного конфлікту у старшокласників

(рис.2.1,2.2). На можливість врахування ступеню розходжень між “цінністю” та “доступністю” як індикатора внутрішньоособистісних конфліктів у мотиваційно-ціннісній сфері людини, оскільки його величина вказує на ступінь розходження між тим, що є, і тим, що повинно бути, між “хочу і маю”, а також між “хочу і можу” вказують й інші науковці [6].

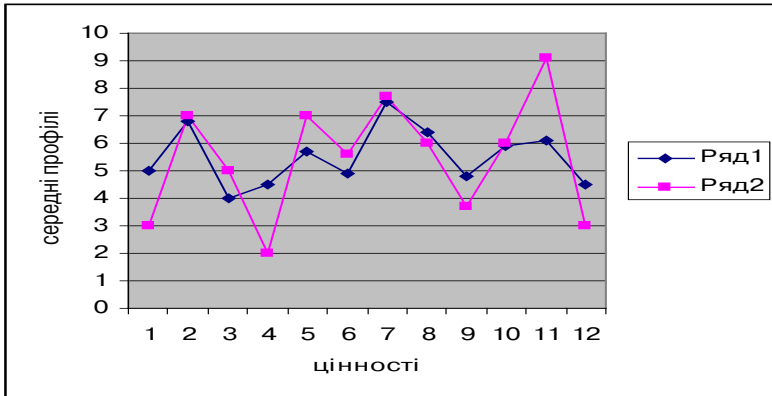

Рис. 1. Співвідношення „цінності” та „доступності” в різних життєвих сферах старшокласників України.

Грунтовний аналіз отриманих емпіричних даних дав нам змогу виявити основні внутрішньоособистісні конфлікти у українських старшокласників, а саме: їх зміст, ступінь вираженості, перебіг. У ході експерименту підтверджено, що сферами, навколо яких найчастіше локалізуються внутрішньоособистісні конфлікти є здоров'я, любов, щасливе сімейне життя, любов, наявність гарних вірних друзів (рис.1.).

Виявлено, що у російських старшокласників конфлікти локалізуються в таких сферах, як активне діяльне життя, матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів), цікава робота, любов, впевненість в собі (рис. 2).

Це дозволило нам зробити висновок про досить суттєві відмінностей у локалізації життєвих конфліктів у сучасних старшокласників. Отже вони живуть в різних життєвих просторах. Крім того, в сферу „вакууму”, тобто ту, що не генерує внутрішньо особистісний конфлікт у українських та російських старшокласників попали такі цінності як краса природи та мистецтва.

Індекс розходження R у них дещо різний ($R=Ц-Д$). З точки зору теоретико-методологічного підходу у психології, індекс розходження - це показник дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері, що засвідчує ступінь незадоволеності життєвою ситуацією, блокування головних потреб, внутрішнього дискомфорту, внутрішньої конфліктності, а також свідчить про рівень самореалізації, вну-

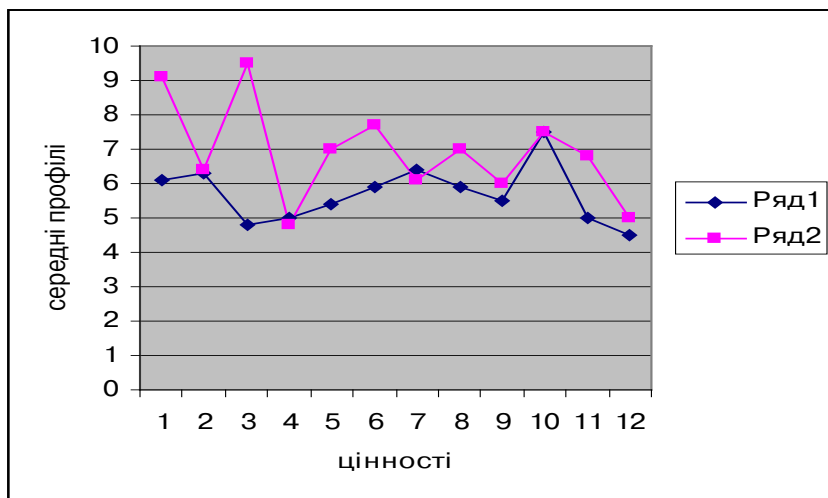

Рис.2. Співвідношення „цінностей” та „доступності” в різних життєвих сферах старшокласників Росії.

трішньої ідентичності, інтегрованості, гармонії. Виявлено, що у українських старшокласників загальний індекс розбіжності склав $R=1$, а для російських старшокласників -14,6.

У українських старшокласників, в порівнянні зі старшокласниками Росії, рівень внутрішнього конфлікту нижчий. Це швидше всього вказує на вияв у них механізмів витіснення та гіперкомпенсації. Проте експеримент підтвердив, що важливими для українських старшокласників є такі цінності, як любов, сім'я, наявність гарних вірних друзів тощо. Проведені додаткові бесіди, спостереження засвідчили те, що тривогу, страх, індивідуальний дискомфорт старшокласники України прагнуть знизити, компенсувати через добрі взаємини, моральну підтримку в сім'ї, в колі друзів.

Для російських старшокласників найчастіше внутрішньоособистісні конфлікти виникають в ситуаціях, що пов'язані з матеріальним забезпеченням, активне діяльне життя, цікава робота, впевненість в собі. У протизагу цьому у російських старшокласників переважають індивідуальні цінності, котрі спрямовані на становлення кар'єри та утвердження індивідуальної вагомості в суспільстві.

На нашу думку, ціннісні орієнтації старшокласників - це процес свідомого відтворення ними вартісних властивостей об'єктів, які детерміновані потребами. Вони породжують внутрішнє напруження, яке актуалізується в мотивацію: бажання, наміри, інтереси, діяльні взаємостосунки з оточенням. Встановлено, що у випадку, коли подібні мотиви особистості не реалізуються в життєдіяльності старшокласника, то виникає внутрішньоособистісний

конфлікт, який призводить до дезадаптації особистості.

Щодо вивчення внутрішніх вакуумів, то за даними Е. Б. Фанталової, вакуум у системі цінностей спостерігається тоді, коли суб'єктивний рейтинг за шкалою "доступність" випереджує рейтинг тієї самої сфери за шкалою "значущість" на вісім і більше балів. Простір такого вакууму характеризуються тим, що він не вимагає від індивіда активності, цілеспрямованості і спроможний спричинити негармонійний розвиток особистості.

У цьому контексті конфліктні зони переживаються особистістю, як фрустраційні та стресові стани, коли у її внутрішньому світі відсутнє почуття благополуччя, душевного спокою, а переважають певний дискомфорт, навіть і психічні розлади, наприклад, депресія [2]. На нашу думку, у випадку розробки науково обґрунтованої програми психокорекції внутрішньоособистісного конфлікту, останній з деструктивного можна перевести у конструктивний і зробити потенціалом для подальшого розвитку особистості.

Нами проведено аналіз та узагальнення вакуумів та конфліктних сфер за Е. Б. Фанталовою, які подані в таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика ціннісно-потребнісної сфери старшокласників України та Росії

Сфери особистості	Старшокласники України	Старшокласники Росії
Зона вакуумів	1. Активне діяльне життя. 2. Красота природи та мистецтва. 3. Пізнання.	1. Красота природи та мистецтва.
Зона конфліктів	1. Любов. 2. Щасливе сімейне життя. .	1. Активне діяльне життя. 2. Цікава робота. 3. Матеріальне забезпечення. 4. Впевненість в собі.
Зона спокою	1. Здоров'я. 2. Наявність вірних друзів. 3. Впевненість в собі. 4. Свобода в поступках і діях.	1. Здоров'я. . 2. Наявність вірних друзів. 3. пізнання. 4. Творчість. 5. Свобода в поступках і діях.

Ставлення особистості до себе, як один з важливих показників самосвідомості особистості, істотно впливає на формування змістовної структури і динаміку вияву цілої низки психічних властивостей людини. Адекватно усвідомлюване і послідовне у часі емоційно-ціннісне самоставлення старшокласника становить цен-

тральну ланку внутрішнього світу особистості, забезпечує його єдність і цілісність, упорядковує цінності тощо.

З таблиць 3 видно, що у українських старшокласників вакуумною зоною, тобто такою, що не розвивається, виявлені сфери активне діяльне життя, краса та мистецтва природи та мистецтва, пізнання. Іншими словами, у українських старшокласників встановлена низька значущість таких особистісних цінностей, як визнання кар'єри і успіху, прагнення до нового і невідомого, до реалізації себе. Подібне призводить до суттєвого зниження мотивації самореалізації особистості у навчальному процесі, у громадській роботі, у спілкуванні з однолітками.

Отримані результати досліджень ще раз підтверджують, що у українські старшокласників на першому плані знаходяться потреби в гуманних відносинах між людьми, прагнення допомоги іншим, здоров'я.

Внутрішньоособистісний психологічний конфлікт, на думку О. А. Донченко, є певний стан людини, який віддзеркалює зіткнення різних властивостей, прагнень і тенденцій у внутрішньому світі людини.

Особистісне самовизначення молоді має ціннісно-змістовну природу, яке полягає в активному визначенні своєї позиції, щодо суспільно виробленої системи цінностей, смислу власного існування, знаходження нею ціннісно-змістовної єдності і реалізації себе у світі.

В ієрархії цінностей українських старшокласників переважають гуманістичні цінності, які розвиваються здебільшого внаслідок спілкування з групою собі подібних або ж у результаті спілкування лише у межах сім'ї. У протизвагу цьому у російських старшокласників переважно індивідуальні цінності, котрі спрямовані на становлення кар'єри та утвердження індивідуальної вагомості в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г.М. Социальная психология группы в социальной психологии / Г.М. Гримаков.- М., Изд-во МГУ, 1998. - С. 170-284.
2. Гримаков Л.П. Резервы человеческой психики: введение в психологию активности. / Л.П. Гримаков. - М.: Узд-во МГУ, 1987.-157 с.
3. Дубчак Г.М. Внутрішньоособистісні конфлікти студентів в період навчання у ВУЗі: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.09. - К., 2000.-20 с.
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. /Е.П. Ильин - СПб: Питер, 2000. -507 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. / А. Маслоу. Пер. с англ. Татлыбаевой А.М. - СПб.: Евразия, 2001.- 478 с.
6. Майорова С.Ф. Развитие ценностных ориентаций в процессе самореализации личности // Динамика ценностных ориентаций в си-

стеме соц. образа жизни: Межвуз. сб. науч. работ. / С.Ф.Майорова - Л.: ЛГПИ, 1980.- С.25-35.

7. Райгородський Д.Я. Практическая психодиагностика. / Д.Я. Райгородський - Самара: Издательский Дом "БАХРАХ", 1998.-672 с.
8. Фрейдджер Роберт, Фейдимен Джейсон. Личность. Теории, эксперименты, упражнения. / Роберт Фрейдджер, Джейсон Фейдимен. -СПб.: Праймс - Еврознак, 2001.-864 с.

REFERENCES

1. Andreeva G.M. Social'naja psichologija gruppy v social'noj psichologyy / G.M. Grymak. - M., Yzd-vo MGU, 1998. - S. 170-284.
2. Grymak L.P. Rezervy chelovecheskoj psyhyky: vvedenye v psichologiju aktyvnosti. / L.P. Grymak. - M.: Uzd-vo MGU, 1987.-157 s.
3. Dubchak G.M. Vnutrishn'oosobystisni konflikty studentiv v period navchannja u VUZi: Avtoref. dys... kand. psihol. nauk: 19.00.09. - K., 2000.-20 s.
4. Yl'yn E.P. Motyvacyja y motyvy. /E.P. Yl'yn - SPb: Pyter, 2000. -507 s.
5. Maslou A. Motyvacyja y lychnost'. / A. Maslou. Per. s angl. Tatlybaevoj A.M. - SPb.: Evrazyja, 2001.- 478 s.
6. Majorova S.F. Razvitye cennostnyh oryentacyj v processe samorealizacyj lychnosty // Dynamyka cennostnyh oryentacyj v sisteme soc. obraza zhizny: Mezhvuz. sb. nauch.rabot. / S.F.Majorova - L.: LGPY, 1980.- S.25-35.
7. Rajgorodsk'ij D.Ja. Praktycheskaja psichodyagnostyka. / D.Ja. Rajgorodsk'ij - Samara: Yzdatel'skij Dom "BAHRAH", 1998.-672 s.
8. Frejdzher Robert, Fejdymen Dzhejson. Lychnost'. Teoryy, eksperymenti, uprazhnenija. / Robert Frejdzher, Dzhejson Fejdymen. -SPb.: Prajms - Evroznak, 2001.-864 s.

УДК 159.9.015

КОМАР Т. А.

Винницкий государственный педагогический университета имени Михаила Коцюбинского, г. Винница

СТАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЦЕННОСТНОЙ СФЕРЫ СТАРШЕКЛАССНИКОВ УКРАИНЫ ТА РОССИИ

В статье рассматривается ряд социально-психологических феноменов, которые возникают при нахождении личности в окружающей среде. Сделанный сравнительный анализ ценностной сферы старшеклассников Украины и России. Изучена иерархия, а также отличие между личностной сферой старшеклассников.

Эмпирические исследования дали возможности изучить внутренние личностные конфликты украинских и русских старшеклассников, а также отличие у локализации их жизненных конфликтов.

Ключевые слова: старшекласники, ценностно – потребительская сфера, терминальные ценности, инструментальные ценности, внутренние конфликты, зоны вакуума, зона конфликтов, зона покоя, статистическое сравнение ценностей.

UDC 159.9.015

Т. О. КОМАР

Vinnitsia State Pedagogical University, Vinnitsia

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF VALUES AND NEEDS OF SENIOR PUPILS IN UKRAINE AND RUSSIA

The article considers a number of sociopsychological phenomena generated by the individual stay in the environment. The complex nature of subjective and objective attitude, which reflects in values students have, generates different criteria for classification. Psychological research methods by M. Rokych, P.V. Simonov, E. Fromm, A. Maslow, E. Shostrom are applied.

The article proves the influence of environment on the formation of values of Ukrainian and Russian senior pupils. The comparative analysis of values and needs of seniors in Ukraine and Russia is done. The author defines a complex nature of subjective and objective attitude which reflects in values students have. Various criteria for their classification are suggested by the author. The article describes the hierarchy of value sphere of seniors and how it differs among the students in Ukraine and Russia. The hierarchy of value sphere allowed to analyze the valuable core in values of Ukrainian and Russian seniors.

Empirical evidences helped to identify internal conflicts of Ukrainian and Russian high school students as well as differences in the localization of their life conflicts. Besides the value vacuum zone areas which need correction are determined.

The statistical comparison of results obtained in both samples was made with T-Student's test.

Key words: seniors, value and needs, terminal values and instrumental values, internal conflicts, vacuum zones, classification, experimental study, hierarchy, value core.

Матеріал надійшов до редакції: 14.05.2015